

19
Ս. ՇԻՆՆՈՎՍԿԻ

— 33 —

ՄԱՆԿԱԿԱՆ

ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

ՍՏՕԲՅՕԼՄՈՒՄ

Թարգմանիչ Մ. Յ.

374.2

0-89

ԹԻՖԼԻՍ

Տպարան «ԳՐՕՂԲԻՍ» Բնկ., Վեդիսմիտ, № 7.

1969

374.2

0-89

պ

370

1860-ԱՐ

Ս. ԵՐԼՈՎՍԿԻ

- MAR 2010

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄՔՆԵՐԸ

ՍՏՕՔԶՕԼՄՈՒՄ

Handwritten signature

Թարգմանեց Մ. Յ. 1909. 1/12

1003
14429

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան „ՊՐՕԳՐԷՍ“ Ընկ., Վելիամին., № 7.

1909

2 SEP 2013

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Կեանքի մէջ երեացող հասարակական բնոյթ կրող բացասական երևոյթների դէմ ամեն տեղ և ամեն ժամանակ անընդհատ և յամառ կռիւ է մղել մարդկութեան գիտակից մասը (անհատներ, խմբակցութիւններ և թէ ամբողջ հասարակութիւններ)՝ զինւած համապատասխան զէնքերով: Այդ կռիւը անհրաժեշտ պահանջ է դառնում մանաւանդ կրթւած հասարակութիւնների համար, երբ բուն կրթութեան հետ միասին, պրօգրէսիւ կերպով, մուտք են գործում և կեանքի բացասական կողմերն աւելի կատարելագործւած եղանակով:

Բարեբախտաբար չկայ չարիք, որի դէմ զինւած չլինի բնական ընդունակութիւններով օժտւած մարդը, որը յաւակնութիւն ունի յաղթող հանդիսանալ և շատ դէպքերում էլ արդէն յաղթող է գտնւել: Զանազան բարեգործական և կրթական ընկերութիւններ ու խմբակցութիւններ գործել և գործում են հասարակութեանը հարւածող չարիքների դէմ և հովանաւորել են բախտից հալածւածներին, ազատելով այդպիսիներին կորստեան վտանգից յօգուտ հասարակական բարօրութեան:

Ի միջի այլ չարիքների՝ հասարակութիւնների համար պակաս վտանգաւոր չեն եղել և գողութիւնն ու աւազակութիւնը, որոնցից տուժել են, մանաւանդ վերջին ժամանակներս, հասարակութիւնների թէ նիւթականը և թէ բարոյականը:

Հասարակական այդ չարիքների դէմ՝ ինչպէս անցեալում նոյնպէս և ներկայում՝ գործադրւել և գործադրւում են միջոցներ, որոնց մէջ առաջնատարգ տեղ են բռնում բանտերը, որոնք, դժբախտաբար, մինչև օրս ոչ միայն անգոր են եղել չարիքը վերացնելու, այլ ընդհակառակը՝ կարծես թէ աւելի նպաստել են չարիքի տարածւելուն և կատարելագործւելուն: Այս է ասում մեզ իրականութիւնը: Գողութիւնն ու աւազականութիւնը ոչ թէ միայն արմատախիլ չեն լինում հասարակական միջավայրից, այլ և արմատաւորւում և աւելի հաստատուն հող են գտնում նրանում, թունաւորելով հասարակութեան մատաղ սերնդի սրտերը:

Ամենուրեք արդէն նկատուում է այդ տխուր իրողութիւնը. գողութեամբ և աւագակութեամբ սկսել են պարսպել և նրանք, որոնք հասարակութիւնների ապագան են լինելու—մանուկները, որոնք՝ փոխանակ դըպրոց գնալու՝ գործած յանցանքի համար բանտերն են գնում: Այսպէս օրինակ՝ Շվեդիայում տարեկան 30,000 դատւողների կէսը մատաղ սերնդին է բաժին ընկնում: Մեր երկրում ևս նոյն կործանիչ հոսանքը սկսել է նկատելի չափով առաջ գնալ, որի նկատմամբ մամուլի մէջ արդէն բողոքներ են լսում. և այդ կողմից առաջին օրինակը տւել է Բազում, որի, արդիւնաբերական քաղաքին յատուկ, քառասային կեանքը նպաստող պայման է հանդիսանում այդ բանին:

Իրականութեան այս տխուր պատկերին ականատես հասարակութեան ողջմիտ մասի վրայ իրօք մեծ պարտ է դրւում՝ լուրջ ուշադրութեան առնելու հասարակական կեանքի այդ հիւանդոտ կողմը:

Այս կողմից շատ լուսաւորւած երկրների հասարակութիւններն արդէն օրինակելի տեղ են բռնել: Նրանք հասարակութեան այդ բացասական կողմն վերացնելու համար ոչ թէ «յանցանքի համար պատժում են», այլ աշխատում են «յանցանքի աղբիւրը չորացնել», նրանք ոչ թէ բանտերով են ուղում դրա առաջն առնել, այլ մի նոր հաստատութիւններով, որոնք կոչւում են «Փողոցային մանուկների ժողովարաններ»:

Այս հիմնարկութիւններն են ահա, որ կոչւած են դպրոցի հետ միասին ձեռք ձեռքի տւած՝ ապագայ հասարակութեան համար գործունեայ և պիտանի անդամներ պատրաստել: Այսպիսի հիմնարկութիւնների ծաւալումն մեր երկրում ևս ցանկալի և անհրաժեշտ է. ուստի այս բողոքի ողեսերէնից հայերէն թարգմանութիւնը թերեւս նպաստէ այդպիսի հիմնարկութիւնների գաղափարի տարածման մեր մէջ ևս, ինչպէս այդ տեղի է ունեցել Շվեդիայում, ուր այդ գաղափարը մուտք է գործել Ամերիկայից և բազմաթիւ հետեւողներ գտել:

Մ. Յ.

Մարտի 8-ին 1909 թ.

Թիֆլիս

ԿՈՐՆԳՍՈՒՄԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԵՐ

I

—Կարելի է հետաքրքրւում էք դուք աղքատ մանուկների և պատանիների ժողովարաններով,—հարցրին ինձ հասարակական աշխատանքի կենդրոնական միութեան մէջ, որտեղից ես արդէն առիթ էի ունեցել բաւական շատ գնահատելի ցուցումներ և տեղեկութիւններ ստանալ:

—Ի հարկէ, էլ ինչ ասել կուզի. միթէ դուք Ստօքհօլմում այդպիսի ժողովարաններ ունէք:

—Այո, այժմ տղաների և աղջիկների համար մի քանի ժողովարաններ ունենք: Մի այդպիսի ժողովարան գտնւում է քաղաքի Կունգսհօլմ մասում, ուր կան շատ գործարաններ և ուր ապրում է աղքատութիւնը:

Ինձ տւին մի տոմսակ այդ ժողովարանի հիմնադիր տիկ. Սեսիլիա Միլովի անունով, որի հսկողութեամբ ժողովարանը օրինակելի էր դարձել:

Ես չուզեցի յետաձգել այդպիսի հետաքրքիր հիմնարկութեան հետ ծանօթանալը և հէնց նոյն երեկոյան քաղաքային էլէկտրաբարձը, երկար պտոյտներ անելուց յետոյ, հասցրեց ինձ քաղաքի Կունգսհօլմ կոչւած մասը՝ հէնց ժողովարանի բնակարանի գլխաւոր մուտքին:

Ժողովարանը գտնւում է մի մեծ շինութեան երրորդ յարկում, փողոցի կողմից ընդարձակ և շքեղ մուտքով:

Ժողովարան մտնելով՝ աշխտեղ ոչ ոքի չգտալ. ինձ գիմաւորեց մի տասնեւինգ տարեկան պատանի, որ քաղաքավարութեամբ առաջնորդեց զէպի մի ընդարձակ սենեակ, իսկ ինքը գնաց տիկ. Միլովին իմաց տալու օտար հիւրի գալուստը:

Այն սենեակը, ուր առաջնորդեցին ինձ, բաւակահին մեծ էր և ակներև ծառայում պարապմունքների և դասախօսութիւնների համար:

Դռան դիմաց պատի մօտ, պատւանդանի վրայ դրած էր ամբիոն, իսկ սենեակի երկու կողմերին՝ պատերի երկարութեամբ, ձգւած էին սև ծածկոցով պատած երկու մեծ սեղաններ, որոնց երկու կողմը դրած էին երկար նստարաններ և աթոռներ:

Պատից կախւած էին, բացի միջակ մեծութեան գրատախտակից, մի շարք գեղեցիկ շրջանակների մէջ սարքած լաւ նկարներ և պատկերներ, որոնց մէջ էին Տօլստոյի ու Անդերսէնի պատկերները, իսկ մնացածները շվեդացի ուսումնականների և բանաստեղծների պատկերներ էին:

Ես շատ չսպասեցի. յայտնեց տիկ. Միլովը, արտաքինով մի շատ համակրել կին, որը, ինչպէս երեւում էր, ամբողջ հոգով նւիրւած էր իրեն համար սիրելի գործին: Մենք ծանօթացանք. ես, ի հարկէ, սկսեցի հարցեր հարցերի հետեից թափել նրա վրայ, որոնց նա հետզհետէ ոգևորւելով մանրամասն ու հետաքրքրութեամբ պատասխանում էր:

Տիկ. Սեսիլիա Միլովն ամենից առաջ պատմեց, որ ժողովարանի գաղափարը վերցրել է Ամերիկայից, որտեղ շատ անգամ է եղել ինքը և ունի բազմաթիւ ծանօթներ և կապեր:

Ես շարունակ առիթ եմ ունեցել նկատելու այդ կապը բազմազան հանգամանքներում: Ակներև է, որ իրար մօտենալու և փոխադարձ համակրանքի խոր

զգացում կայ գործունեայ եանկի*) և վստահութեամբ ու տոկունութեամբ լի եռանդուն շվեդացու մէջ:

Այսպէս, ուրեմն, ժողովարանի գաղափարը Ամերիկայից է մտած Ստոքհօլմ:

Տիկ. Միլովի անդրովկեանոսեան բարեկամները մէջ կար մի մարդ, որի անձնաւորութիւնն այնքան նշանաւոր է, որ աւելորդ չի լինի միջանի խօսք ասել նրա մասին:

II

Թովմաս Շիւն՝ Բոստոնի մօտ գտնուող Բորդէնի գործարանում աշխատող՝ բանւոր ամուսինների որդի էր: Նա տասներկու տարեկան հասակից աշխատել է նոյն գործարանի ջուհականոցում:

Երիտասարդ ժամանակ նա մտնում է երիտասարդների քրիստոնէական միութեան մէջ և սկսում է իր ազատ ժամանակը նւիրել փողոցային երեխաներին: Նրան միշտ շրջապատում են այդպիսի մանուկները և նա շատ սովորական ընկեր է դառնում նրանց համար:

Թովմաս Շիւն 1890 թ. փետրւարին սկսեց փողոցային մանուկներին հաւաքել իր նեղլիկ սենեակը, ուր նրանց հետ պարապում էր ընթերցանութեամբ, պատմում էր հետաքրքիր արկածներ, մանակցում էր նրանց զանազան խաղերին: Սկզբում նրա մօտ յաճախում էին ընդամենը վեց հոգի, բայց Թովմաս Շիւնի մօտ անցկացրած երեկոների մասին նրանց արած պատմութիւնները, ինչպէս բոցավառող կայծեր, շուտով ներգործում են իրենց փողոցային բարեկամների վրայ, և բոլորը լցւում են Թովմաս Շիւնի սենեակը, ցանկանալով նրա մօտ ուրախանալ:

Հարկ եղաւ մի սենեակ վարձել, իսկ յետոյ էլ

*) Այսպէս են կոչում ամերիկացիներին:

երկուսը: Փողոցային մանուկների ժողովարանն աճելով աճում էր, այնպես որ վերջը վարձեցին մի ամբողջ բնակարան:

Գործարանատէր Բօրդէն անտես չարեց այդպիսի գործունեայ մարդուն. սկզբում հետևում էր նրա աշխատանքներին և ժողովարանին արած երբեմնակի նւէրներով, թէ դրամով՝ որպէս բնակարանի վարձ և թէ գրքերով, թերթերով և խաղալիքներով, նեցուկ էր դառնում նրա գոյութեան:

Վերջապէս երբ ժողովարանը բաւական ընդարձակեց և ոչ մի կասկած չէր կարող լինել ոչ ժողովարանի կարևորութեան ու անհրաժեշտութեան և ոչ էլ Թովմաս Շիւլի, որպէս աչքի ընկնող դաստիարակի, բարձր նշանակութեան մասին, այն ժամանակ Բօրդէն ժողովարանի շէնքի կառուցման համար նւիրեց 250 հազար բուրլի:

Պատրաստ էր գեղեցիկ, մուգ աղիւսից կառուցած շէնքը. կատարեցին բացման հանդէսը և արձակ ու յարմար կերպով, իրենց բոլոր բաժանմունքներով տեղաւորեցին նրա մէջ:

Ներկայումս Թովմաս Շիւլի ժողովարանն ունի երկու հազար անդամ՝ 8—20 տարեկան հասակի, բոլորն էլ բանւոր ու աղքատ մարդկանց զաւակներ, որոնց համար իրենց տները նեղւաք են և տաղտկալի, և որոնց ժողովւելու ու խաղալու նախկին միակ տեղը փողոցն էր:

Թովմաս Շիւլն այժմ ժողովարանի նախագահն ու կառավարիչն է, որի համար ստանում է նոյն շէնքում բնակարան և 1500 բուրլի ոտճիկ: Նա մենակ չէ՝ ունի երկու օգնական. և սրանք երեքով էլ կառավարում են ժողովարանը, այն է՝ գործի տնտեսական մասը: Ժողովարանի տարեկան ծախքն է մօտ 9000 բ.:

Ժողովարանի անդամներն իրենց ներքին գործերի կառավարութեան մէջ ինքնավար են. ունեն ընտրու-

ւած խորհուրդ, որի վճիռներին էլ ենթարկւում են: Ինքնավարութիւնը լիակատար է, դերձ ամեն ճշմաներից, հիմնւած ժողովրդապետական սկզբունքների վրայ:

Հարուստ ընտանիքների դաստիարակւած մանուկներին ժողովարանի անդամ չեն ընդունում, այլ միայն փողոցային, գոհակացած, խարդախ, հայհոյանքների, տուր ու դմբոցների սովոր, հայհոյելու և թակելու համար աչքաբաց մանուկները կարող են ժողովարանի անդամ դառնալ: Որքան աւելի է մանուկը երեսի վրայ թողնւած, որքան վատթար են նրա ընտանեկան պայմանները և աւելի է վայրենացած թէ բարոյապէս և թէ ֆիզիկապէս, այնքան աւելի թանգ է այդպիսին Թովմաս Շիւլի համար և հիւրասիրարար են բացւում այդպիսի մանկան առաջ մեծ և մոյգ-կարմիր տան դռները: Այդպիսի մանկան համար այնտեղ պատրաստ են տաքութիւնն ու լոյսը, ընկերները ու բարեկեցութիւնը, կարեկցութիւնն ու փաղաքշանքը: Յատկապէս փաղաքշանքներով են ընդունւում փոքրիկներին, որոնց հոգում գեռ չեն արմատաւորւել պախաւրակելի սովորութիւնները. այդպիսիներին խնամում, գըգըում և մայրական հոգացողութեամբ հետևում են:

Թէպէտ 10 տարի շարունակ, նոր շէնքը տեղափոխւելու օրից սկսած, այդ շէնքով են անցել մօտ 400 հազար մանուկ, այնուամենայնիւ այդքան ժամանակաւ ընթացքում ոչ մի ապականութիւն ու գողութեան դէպքեր տեղի չեն ունեցել. այդ ժամանակամիջոցում միակ նկատւած յանցանքն այն է եղել, որ մանուկներից մէկը պատի կամ կահկարասու վրայ փորագրել է իր անունը: Մինչդեռ ժողովարանի արդ ու զարդը կարելի է հարուստ համարել և մինչև անգամ՝ չքեղ, եթէ համեմատելու լինենք այն չքաւոր, և աղքատութեան հետ, որոնց մէջ մեծացել են նրանք: Գրքերն ու խաղալիքներն անգամ անփաստ են մնացել. երբէք չեն գո-

ղացել գնդակի և մատիտի նման հրապուրիչ իրերը: Հաւատարմութիւնն ու ինքնավարութիւնն է այն կախարդական ոյժը, որ թագաւորում ու հրաշքներ է կատարում այստեղ: Թովմաս Շիւն իրեն համար սկզբը ունի է դրել, որ ժողովարանում կարելի եղածին չափ քիչ կանոններ լինեն: Մանուկներին չեն լրտեսում, նրանց երբէք չեն հայհոյում, ժողովարանն ամբողջովին նրանց տրամադրութեան է թողնւած և նրանք այնտեղ կատարեալ տէր են, որոնց անպայման հաւատում են:

Դժար չէ նախատեսել, թէ ինչպիսի ուժերն, վերածնիչ և ոգեւորիչ ազդեցութիւն են գործում այդ հոյակապ տան մէջ տիրող հաւասարութիւնը, ազատութիւնը, մշտական փաղաքշանքն ու բարեսիրտութիւնն այն մանուկի և պատանու հոգու վրայ, որոնց անխնայ ծնծում ու արհամարհում էին, որոնք ամօթխածութեամբ յուշաբերում են, թէ ինչպէս իրենց ձեռքերը տանում էին օտարների գրպանները, ինչպէս կոնծում էին մինչև ազգայնաւալը և հաճոյք էին գտնում ընտրովի հայհոյանքներ տալու մէջ:

Այստեղ, այս էլէկտրական լոյսով ողողւած հրաշալի տանը, նա իրեն մի ուրիշ աշխարհումն է գտնում և հէնց ինքն էլ վերածնւում՝ մի ուրիշ բան է դառնում:

Մուտքի մօտ տախտակի վրայ գրւած են ժողովարանի համառօտ կանոնները.—Արգելւած է հայհոյել, թքել, ծխել և հարբած ներս մտնել: Այս կանոններ խախտող անդամն՝ ընկերների որոշմամբ պատժւում է. որպէս պատիժ գործադրւում է մի շաբաթով ժողովարանից հեռացնելը, որ սակայն պատժւածն անկարող է լինում տանել և երեք օրից յետոյ, սովորաբար, արտասաւթոր աչքերով գալիս ներողութիւն և ժողովարան յաճախելու թոյլտուութիւն է խնդրում:

Ամսական անդամավճարն է 50 կոպէկ. թէպէտ համեմատաբար շատ է այդպիսի ամսավճարը, մանա-

ւանդ մեր ոռոսաստանցիներին տեսակէտով, այնուամենայնիւ անդամների թիւը շարունակ աճում է, այնպէս որ հարկ է լինում ընդունելութիւնը սահմանափակել 2000 թւով, բնակարանում տեղ չլինելու պատճառով: Իսկ նրանց, որոնց մերժում են, ցոյց են տալիս ուրիշ ժողովարան, ուր կարող են անդամ լինել:

Թովմաս Շիւնի ժողովարանում հիմնւած է խնայողական դրամարկը: Չէ որ ժողովարանի անդամների մէջ քիչ չեն լրագրավաճառներ, կօշիկ մաքրողներ և այլ մանր զբաղմունքներ ունեցողներ, որոնք իրենց բաւարար աշխատանքի աւելորդ կոպէկները կարող են սև օրւայ համար յետ ձգել:

Լի օրերին ժողովարանի դռները բացւում են՝ երեկոյեան ժամը 7-ին, իսկ կիրակի օրերը՝ շատ վաղ. ժամը 10-ին ամենքը ցրւում են և էլէկտրականութիւնը հանգչում է:

Ժողովարանի առաջին կանոնն ասում է. «Ժողովարան մտնելիս գլխարկդ վերցրու».— Իսկ երկրորդը՝ «Ոչ ոք, նախ քան ձեռներն ու երեսը լաւ լանալը, իրաւունք չունի ձեռք տալու գրքերին, խաղալիքներին և գործիքներին»:

Այս պատճառով ժողովարանի իւրաքանչիւր այցելու նախ և առաջ գնում է ներքին յարկը՝ լացելու: Այնտեղ ցանկացողների համար ամեն բան պատրաստ կայ—միշտ մաքուր ու պարզ հոսող ջրով աւազան՝ լողանալու համար, 20 հատ ջրցիներ, հագնելու 20 մանր սենեակներ, որոնց մէջ կան սառ և տաք ջրերով լացարաններ:

Ժամը 7-ին այդ ներքնայարկում ասեղ ձգելու տեղ չի լինում, թէպէտ խիստ հետեւում են կարգապահութեան. լսելի են լինում ջրի չփչվոցը, խօսակցութիւնների ու ծիծաղի ձայներ: Ապա լացարանը դատարկւում է—բոլորը բարձրանում են վերև և մտնում դանազան տեղեր՝ արհեստանոցներ, դասարաններ կամ

դահլիճները. ընթերցանութեամբ պարապողները մշտնութեամբ են գրադարանն ու ընթերցարանը, բիլեարդի սենեակից լսելի է լինում գնդակների չրխկոցը, մարմնամարզութեան դահլիճից՝ մարմնամարզական խաղերի ձայները:

Շէնքի մէջ տեղում, առաջին յարկում, գտնւում է մի մեծ դահլիճ 600 ունկնդիրների համար. այդտեղ դասախօսի համար շինւած է մի առանձին բարձր տեղ, որը կարելի է և բեմ դարձնել:

Դահլիճի կողքին գտնւում է գրադարանը, որը երկտասարդ ընթերցողների համար ունի 2000 հատոր գիրք և մօտ 25 թերթ. միւս կողմից բիլեարդի սենեակն է, որտեղ դարսած են 4 բիլեարդի սեղան. այս սենեակում կան և զանազան խաղերի պարագաներ—չախմատներ, պատկերախաղեր և այլն: Ժողովարանում արդիււած է թղթախաղը, ինչպէս և ամեն տեսակ փողով խաղեր:

Երկրորդ յարկում գտնւում են մարմնամարզութեան դահլիճը և պարապմունքի դասարանները: Այստեղ իրենց նիստերն են ունենում աւագ անդամների խմբակները, որոնք առանձին առանձին վերցրած փոքրիկ ժողովարաններ են ներկայացնում:

Աւելի բարձր, գտնւում են կէզլի խաղի վայրը և տպարանը, իսկ ներքին յարկումն են դարձնոցն ու աշխատանոցը:

Երեկոյան գրադմունքները բազմազան են, բայց պարտաւորեցուցիչ չեն. այլ ամեն մի անգամ իր ճաշակի ու ցանկութեան համաձայն ընտրութիւն է անում այդ գրադմունքների մէջ: Բոլոր պարապմունքների համար կան առանձին առանձին ուսուցիչներ, այսպէս՝ ձեռարեւստի (սլօյդ), տպարանական գործի, զամբիւղներ հիւսելու, նկարչութեան, հաշւապահութեան, մարմնամարզութեան և լողանալու համար. ամեն մէկը գրւում է այն բաժանմունքում, ինչով ու-

զու՛մ է պարապել: Բոլոր 14 տարեկանից բարձր անդամները կազմում են հրացանաձիգների միութիւն: Ժողովարանում կան երգեցողութեան և երաժշտութեան սիրողների խմբեր, ինչպէս և մի առանձին խումբ, որ պարապում է դասախօսութիւններով:

Ամիսը մէկ անգամ կարդացւում են հանրամատչելի դասախօսութիւններ մոզական լապտերով բացատրւած, իսկ տարէնը մէկ անգամ տրւում են ներկայացումներ, և երբեմն էլ համերգներ:

Անդամներն երբեմն երբեմն երեկոյթներ են սարքում իրենց քոյրերի համար. այսպիսի դարձութիւնների համար արած ծախսերն իրենք են հոգում:

Ժողովարանն ունի իր երկրագործական գաղութը, ուր ուղարկւում են հիւանդութիւնից կամ աշխատանքից թուլացած մանուկներին կազդուրելու համար, որոնք գաղութում 2 - 3 ամիս հնարաւորութիւն են ունենում առողջապահական պայմաններում հանգիստ կեանք անցկացնել:

III

Ամիրիկայում աղջիկների համար էլ այսպիսի ժողովարաններ գոյութիւն ունեն: Փօլլ-Րիվերում, որտեղ թովմաս Շիւն հիմնեց մանուկների ժողովարանը, գոյութիւն ունի մի ուրիշ նշանաւոր հիմնարկութիւն տեղացի աղջիկների և զեռահասների համար: Այդ հիմնարկութեան գլուխ է անցել ամերիկացի հարուստ օրիորդ Մէրի Շօուն, որը իր սրտին մօտ գործի համար չէ խնայում ոչ ժամանակը, ոչ միջոցները և ոչ էլ ոյժերը:

Այստեղ գործարանի բանւորուհիները նոյն զւարճութիւնը, յարմարութիւնը, փաղաքշանքն ու օգտակար տեղեկութիւններն են ստանում, ինչ որ մանուկները թովմաս Շիւյի ժողովարանում: Աղջիկները ի-

րենց ցանկութեան համաձայն, սովորում են տանտիկ-
նութիւն, խոհարարութիւն, կար ու ձեւ, գլխարկներ
նորոգութեան արհեստ: Միքանի երեկոներ նւիրում
են բացառապէս խաղերին և զարճութեան, մարմնա-
մարզութեան, պարերին և երգեցողութեան:

Աղջիկների այս ժողովարանն ևս բաց է լինում
երեկոյեան 5—10 ժամը. անդամավճարն է 50 կոպէկ,
բացի այդ ժողովարանի բոլոր ծախսերն էլ անդամու-
հիները բաժանում են իրենց մէջ:

Աղջիկներն ունեն իրենց ամբարային զաղութը,
որտեղ առանձին սիրով գնում են նրանք ջուհակա-
նոցների 2700 մեքենաների խլացուցիչ աղմկից հան-
գստանալու համար:

Ամերիկայում, վերջին տեղեկութիւնների համա-
ձայն, երկու սեռի այդպիսի ժողովարաններից իւրա-
քանչիւրում անդամների թիւը 2 միլիոնից պակաս չէ.
նրանց հասակը 10—20 տարեկան է: Մանաւանդ տղա-
ների ժողովարաններ շատ կան Նիւ-Եօրկում, որտեղ
բանուոր դասակարգի մանուկներից 300,000-ից աւելի
անդամներ կան: Երբ միջոցները չեն ներում ժողովա-
րանի համար առանձին բնակարան վարձելու, այդպի-
սի դէպքերում օգտւում են դպրոցական շէնքերից:
Իւրաքանչիւր ժողովարանում անպատճառ լինում են
ձեռարկեստի և մարմնամարզութեան համար զահլիճ-
ներ. մէկ, երբեմն երկու, ամեն տեսակ զրքերով ու
թերթերով հարուստ գրադարան, որտեղից օգտւում է
երիտասարդութիւնը:

Ժողովարանները լինում են—բազմանդամ և սա-
կաւանդամ. առաջիններում անդամների թիւը հասնում
է 1000—5000, իսկ երկրորդներում՝ 6—20 հոգու. այս
երկու կարգի ժողովարաններն էլ ունեն իրենց կողմնա-
կիցները: Մեծ ժողովարանների գործունէութիւնն աւե-
լի բեղմնաւոր է լինում, երբ նա իր մէջ բաժանւում
է խմբերի, իսկ փոքր ժողովարանները կենդանի յա-

րաբերութեան մէջ մտնելով մեծ ժողովարանների հետ,
խիստ ընդարձակում են իրենց գործունէութիւնը:

Թովմաս Շիւն, տիկ. Միլովին գրած ընդարձակ
նամակում, գեղեցիկ կերպով խօսում է մանուկների և
զեռահասանների համար այդպիսի ժողովարանների ունե-
ցած նշանակութեան, նրանց ներքին կազմակերպու-
թեան և ուղղութեան մասին:

«Փորձեցէք Շվեդիայում էլ մեր ժողովարանների
նման հիմնարկութիւններ ունենալ: Մեր օրերի գլխա-
ւոր յատկանիշն է այն մեծ և ամեն ինչ կլանող ձգ-
տումը, որ դրդում է բոլորիս դէպի ազատութեան:
Մենք բոլորս աշխատում ենք քաղաքական և կրօ-
նական ազատութիւն ձեռք բերել, իսկ մանուկները
ձգտում են ազատել այն բոլոր ճնշումներից և ոստի-
կանական հսկողութիւնից, որոնց ենթակայ են իրենք
թէ ընտանիքում, թէ դպրոցում և թէ դուրսը: Ծննդ-
ւած մանկան մէջ մարում են զարճութիւնը, ծիծաղը,
կատակը և հրապոյրը—ուրիշ խօսքով, երբ մանուկը
իրեն համար անհրաժեշտ ազատութիւնից զրկւում է,
այդպիսով նա հոգեպէս մեռնում է: Մեր դպրոցներում
և ընտանիքներում արգելւած բաներ, սահմանափա-
կումներ և կանոններ խիստ շատ են: Մանուկներին
ուէք ինքնավարութիւն, որովհետեւ ինքնավարութիւնը
բարձրացնում է նրանց մէջ սեփական արժանապատ-
ւութեան զգացումը և բարոյական ոյժը:

Ի հարկէ, մեծերի համար աւելի հեշտ է մանուկի
առաջ որոշ արգելքներ դնել, քան թէ նրան հետաքր-
քիւր դրամունքներ տալ և զարթեցնել նրա երևակա-
յութիւնն ու հարցասիրութիւնը. այդպիսով ինչ ենք
տեսնում մենք—ամեն մի մանուկի մէջ ամբարւում է
եռանդի պաշար, որը մնում է անգործադրելի և կամ
անհետանում, կամ թէ չէ յանցաւոր ուղղութիւն ստա-
նում. այսպէս լինելուց յետոյ ահա, մեծերը նոր սկը-
սում են զանգատել ժամանակակից կեանքի ապա-
կանութեան մասին. իսկ յանցաւոր մանուկին փակում
են ուղղիչ ապաստարաններում:

Ժողովարանում՝ մանուկների յառաջադիմութեան գործը կախած է կառավարչից. նա պէտք է նրանց աւագ եղբայրն ու բարեկամը լինի. նա պէտք է լաւ ըմբռնի նրանց ճաշակը, պահանջները, ընդունակութիւնները և ըստ այնմ էլ իւրաքանչիւրին իրեն համապատասխան պարապմունք տալ. նա պէտք է մանուկներին ներշնչի այն հասկացողութիւնը, որ ինքը վերջնականապէս որեւէ պարապմունք նրանց վզին չէ փաթաթում, այլ որ իրենք պէտք է փորձեն ամեն մի պարապմունք և հաւանածով էլ զբաղուին: Անպայման արդարութիւնը պէտք է լինի նրան առաջնորդող սկզբունքը. նա պէտք է քիչ խոստումներ անի, իսկ տւած խոստումներն անյապաղ կատարի: Նա պէտք է իր փոքրիկ բարեկամներին այցելէ տներում, դպրոցներում և նրանց հետ միասին դատելի դատաւորի առաջ: Ժողովարանը կիրականօրեայ ուսումնարան չէ, ուրեմն և այնտեղ կրօնական ճնշում տեղի չպէտք է ունենայ:

Թող ձեր ժողովարանի պատերին չլինեն Աստուածաշնչից վկայութիւններ, աղօթքներ և սաղմոսներ: Խուսափեցէք մանուկներին սիրող Մեծ ուսուցչի անունը տեղի և անտեղի յիշելուց. մի մոռանաք, որ սրբութիւնների անունները շարունակ լսելով, մանուկները ձանձրանում են և փողոցային մանուկները կարող են ժողովարանից փախչել: Իսկապէս իւրաքանչիւր մանկական լաւ ժողովարան միմիայն քրիստոնէական սիրոյ վրայ պէտք է հիմնւած լինի:

Որքան շատ են տարածւում փողոցային մանուկների ժողովարանները, այնքան պակասում է ուղղիչ ապաստարանների և բանտերի թիւը: Կար ժամանակ, երբ ասում էին. «Յանցանքի համար պէտք է պատժել», իսկ մենք ասում ենք. «Օգնեցէք մատաղ սերունդին, որպէսզի չարագործները վերջանան»:

Թովմաս Շիւն, որպէս գործնական եանկի,

մօտաւոր հաշւով ցոյց է տալիս, որ տարեկան 4000 բոլորի նախահաշուով կարելի է միքանի հազար մանուկների համար մեծ ժողովարան կազմակերպել:

Նա ծախսերը բաժանում է երեք կարգի՝ բնակարանի վարձ, ընթացիկ ծախսեր և կառավարչի ուժերի: «Գործը լաւ տանելու համար, ասում է Թովմաս Շիւն, կառավարչին լաւ պէտք է վարձատրել, որպէսզի նա եկամտի ուրիշ միջոցների հետամուտ չլինի»:

Ժողովարանի միջոցները պէտք է գոյանան անդամավճարներից և կառավարութիւնից ստացած նըպաստից: Ամերիկայում առատօրէն նպաստում են մանկական ժողովարաններին:

Մանուկներն ևս իրենց մասն են վճարում անդամատոմսերով. նրանք, Ամերիկայում ընդունւած սովորութեան համաձայն, պարտաւոր են անպատճառ վճարել ներկայացումների, ընտանեկան երեկոյթների և ուրիշ անսպասելի բաների համար արւած ծախսերը: Նրանք ոչ մի ընծայ չեն ստանում. և եթէ մանուկը ժողովարանին պարտապան է մնում, ապա մաս վճարով վերջացնի իր պարտքը:

IV

Թովմաս Շիւնի ժող. օրինակով է կառուցւած և Ստոքհոլմի փողոցային մանուկների ժողովարանը:

Ստոքհոլմում, ինչպէս և Շվեդիայի միւս մեծ քաղաքներում, մանուկների համար գոյութիւն ունեն «աշխատանքի արհեստատուն» (arbetsstugor) կոչւած հիմնարկութիւններ, որտեղ ցանկացողները կարող են գալ և աշխատել: Տղաների համար այդ տներում կան զանազան ձեռարկեստների (սլոյդ) բաժանմունքներ, այսպէս՝ հիւսնութեան, ատաղձագործութեան և կօշկակարութեան, իսկ աղջիկների համար՝ կարուձեւի, կարկատելու և այլն:

Բայց այս արհեստատներում ուղարկութեան ու զւարճութեան հետք անգամ չկայ: Դպրոցում աշխատանքները վերջացնելուց յետոյ, մանուկներն այստեղ ևս նորից աշխատանքի են ձեռք զարկում: Մանկական սիրտը, վառ երևակայութիւնը, ընկերական խաղերի ու հնարագիտութիւնների ձգտումն այստեղ չեն գտնում արտայայտելու համար նպաստաւոր պայմաններ: Տարօրինակ է տեսնել, թէ ինչպէս այս փոքրիկ մարդիկ, լուջ ու գունատ փոքրիկ դէմքերով, ժրջանութեամբ զբաղած են իրենց գործերով: տարօրինակ է և է այն, որ կայտառութիւնն ու ծիծաղը և նոյն իսկ չարաճըճութիւնն անգամ բացակայում են այստեղ: Կարծէք թէ այդ մանուկները վաղաժամ ծերացել են և իրենց մատղաշ ուսերին՝ հասակաւոր մարդկանց, հոգսերով ծանրաբեռնած, գլուխներ լինեն կրելիս:

Միւս կողմից էլ Ստոքհոլմի, Գեօտերորգի նման շվեդական մեծ քաղաքների յանցագործութիւնների տարեգրութիւնը հարկադրում է ամեն մէկին միջոցներ գտնել այդ չարիքի առաջն առնելու համար: Անկարագրելի է երկու սեռի դեռահասների անբարոյական կեանքի պատկերը: Առանձնապէս աչքի են ընկնում, իրենց շատութեամբ, զոդութեան համար դատապարտւող պատանիները: Ստոքհոլմում տարեկան 30,000 դատապարտւածների ուղիղ կէսը կազմում է մանուկ սերունդը:

Այս է պատճառը ահա, որ հասունացող սերնդի համար ժողովարանների գոյութիւնն անհրաժեշտ պահւ է դառնում:

Շատ հետաքրքիր է տիկ. Միլովի արած պատմութիւնն իր հիմնած ժողովարանի սկզբնաւորութեան մասին:

Նա գտնում է մի հարուստ գործարանատէր, որը հետաքրքրւում է ժողովարանի գաղափարով և նիւթա-

կան միջոցներ է խոստանում մի այդպիսի ժողովարանի կազմակերպութեան և պահպանութեան համար:

Տիկ. Միլովը, ապահովելով իր ձեռնարկութիւնը, իսկոյն ձեռնամուխ է լինում նրա իրագործման: Քաղաքի բանւորներով բնակւած մասում վարձում է մի բնակարան, որը ճաշակով ու հմտութեամբ կահաւորում է: Այսպէս ամեն բան պատրաստելուց յետոյ, մի գեղեցիկ երեկոյ, իր օգնական ընկերուհու հետ միասին դուրս է գալիս փողոց և սկսում է հրապուրելով իր մօտ կանչել, անխտիր, այդ ժամին անցնող բոլոր փողոցային մանուկներին, ապա դառնալով գրանցից ամենաաղքատ ու արտաքինով յանդուգն մանուկներին ասում է.

—Ձեք ցանկանայ տեսնել, թէ ինչպիսի ժողովարան ենք սարքել ձեզ համար:

Դրանցից միքանիսը վախենում ու փախչում են. իսկ միքանի հոգի էլ կարմրելով և գեղեցիկ սանդուխներով բարձրանալով, հետևում են իրենց հրաւիրող այդ երկու կանանց և վճռում են մտնել բնակարանը, երկչոտ հայեացքները չհեռացնելով դռնից:

Այդ սրտոտները հինգ հոգի էին: Նրանք հետաքրքրութեամբ դիտում են սենեակները, շրջում են ամբողջ շէնքը և լսում են այդ երկու կանանց. նրանց ցոյց են տալիս արհեստանոցները, գրադարանը, ներկերն ու վրձինները և ասում են, որ այս բոլորն իրենց համար է պատրաստւած և կարող են այդ բոլորը իրենցը համարել, եթէ միայն ամսական վճարեն 18 կոպէկ անդամատուսի համար:

Շատ հետաքրքիր է անցնում առաջին երեկոն. մի շարաթ անցնելուց յետոյ՝ արդէն անդամների թիւը հասնում է 15-ի: Այս բոլորը տեղի էր ունենում 1904 թւի աշնանը. իսկ հիմա ժողովարանն ունի 107 մանուկ անդամներ:

Սեպտեմբերեան մօայլ երեկոյներից մէկն էր, երբ ևս այցելեցի այդ ժողովարանը: Ժողովարանը համա-

րեա դատարկ էր այդ երեկոյեանս Դատարկութեան պատճառը, տիկ. Միլովի ասելով, 1905 թի ամսուայ և աշնան ընթացքում Շվեդիայի քաղաքներում սկսուած յամառ գործադուլն էր, որ մինչև անգամ տարածել էր և գիւղերում: Գործադուլ էին արել շինարարական գործի համարեա բոլոր բանւորները, որ և շարունակում էին անդրդուլի յամառութեամբ: Դեռ այս ոչինչ. տեղ տեղ՝ գործարաններում և քարխանաներում՝ բռնկւում էին նորանոր գործադուլներ:

Բանւորներն իրենց մանուկների կարիքն ունէին, որովհետև նրանք ամբողջ ընտանիքով աշխատում էին և իրենց զաւակներին էլ աշխատեցնում էին օրական ապրուստ հայթայթելու համար: Այսպէս ուրեմն անգամներ ից շատերը տներում աշխատելու և շատերն էլ չընչին ամսականը վճարելու միջոց չունենալու պատճառներով չէին յաճախում Կունգսհոլմի ժողովարանը:

Մտանք դահլիճը. այդտեղ աշխատում էին մի խումբ մանուկներ. նրանք նկարում էին տախտակի վրայ, զանազան ձևեր էին կտրատում և նկարներով զարդարում: Դրանք 14 տարեկան, գունատ դէմքերով բանւորների զաւակներ էին, որոնք հագնւած էին աղքատիկ, բայց մաքուր: Նրանք, ըստ երեւոյթին, ընտելացել էին իրենց հարուստ բնակարանի հետ և շատ ազատ էին պահում իրենց: Նրանք ուրախ խօսում, ծիծաղում, իրարու էին անցնում. վազում էին դէպի այն սենեակը, որտեղ պահում էին տախտակներ և ուրիշ նիւթեր, և այնտեղից վերադառնում էին տախտակի մի մի կտոր ձեռքներին, նստում էին սեղանի մօտ և սկսում դանակով եռանդաւոր աշխատել:

— Ծննդեան տօներին ժողովարանի օգտին վաճառք ենք ունենալու, ասաց տիկ. Միլովը, ահա այդ վաճառքի համար իրեր են պատրաստում:

Այդ ընդարձակ սենեակն ամբողջովին ներկւած էր կանաչ գոյնով (պատերը բաց կանաչ, իսկ ամբիո-

նը, նստարանները և աթոռները մուգ կանաչ գոյնի): Այստեղի բոլոր փայտէ առարկաները, տիկ. Միլովի ասելով, ներկել են իրենք աշակերտները, իսկ մի մասն էլ պատրաստել են:

Պատուհանի մօտ դրած էր կանաչ գոյնով ներկած գրքերի պահարանը, որի մէջ խիտ առ խիտ դասաւորւած էին գրքերը, իսկ ներքին մասում գտնւում էին դասական պիտոյքներն ու տետրակները: Ժողովարանում ցանկացողների համար կան նկարչութեան, ընթերցանութեան և անգլիերէնի դասեր, սակայն այդպիսի դասեր շաբաթայ մէջ քիչ են լինում, որովհետև մանուկներն աւելի սիրով պարապում են ձեռարկեստով (սլօյդ):

Դահլիճին կից գտնւում էր ընթերցարանը՝ ամբողջովին ներկւած դեղին գոյնով: Մի անկիւնում գտնւում էր շքեղ քանդակներով և հայելիով զարդարւած բուխարին, իսկ միւս անկիւնում՝ գրքերի պահարանը, որի դարակները լցւած էին գրքերով և թերթերով. ամբողջ պատը ծածկւած էր ազգային երկու գրօշակներով: Ընթերցարանի մէջ տեղում գտնւում էր մի մեծ սեղան, որի վրայ շարւած էին նոր թերթեր, իսկ պատերի մօտ կային փոքրիկ սեղաններ, որոնց վրայ դրած էին շախմատի և ուրիշ խաղերի արկղեր: Ամերիկայի նման, այստեղ էլ թղթախաղը և ամեն տեսակի դրամախաղերն արդելւած են:

Այս երկու սենեակն էլ լուսաւորւում էին էլէկտրական լուսով և հանդիսաւոր ու կոկիկ տեսք ունէին, մանաւանդ դեղնագոյն ընթերցարանը: Ռուսաստանում այսպիսի կահաւորւած սենեակներում ապրում են հարուստները միայն և այն էլ մեծ քաղաքներում:

Ընթերցարանից անցանք դէպի մութ խոհանոցը և երկար միջանցքը. տիկ. Միլովը բոլոր տեղերը լուսաւորւում էր էլէկտրական լուսով:

Միջանցքում բացւում էր երեք դուռք. մէկը դահլիճին կից՝ ձեռարկեստի նիւթերի պահելու սենեակինն էր, իսկ միւս երկուսը՝ կօշկակարութեան և խողանակներ պատրաստելու արհեստանոցներինը: Կօշկակարութեան արհեստանոցում աշխատում էին մի խումբ մանուկներ. ծեր վարպետը մեծ ակնոցները դրած՝ մանուկներից մէկին ցոյց էր տալիս կօշիկ կարելու ձևը: Պատից կախած էին աշխատանքի հերթացուցակը (որովհետեւ բոլոր ցանկացողները, տեղի սղութեան պատճառով, միաժամանակ չէին կարող աշխատել) և արհեստանոցում գտնւած իրերի ցուցակը: Ամեն անգամ աշխատանքը վերջացնող խումբն այդ ցուցակի համաձայն աւագին է յանձնում բոլոր գործիքները: Տիկ. Միլովի ասելով, իւրաքանչիւր անգամ կարող է իր տանեցիներին հին կօշիկները բերել այստեղ և կարկատել:

Այստեղից անցանք խողանակների արհեստանոցը: Այս անգամ այստեղ հերթական պարապմունքներ չկային, միայն երկու մանուկ, որպէս սիրողներ, շտապ խողանք փաթաթում էին երկաթէ թելերով և ամրացնում էին փայտի կտորներին, որոնցից ապա խողանակներ պէտք է պատրաստէին: Յոյց տւին պատրաստի խողանակներ, որոնք խնամքով և սև խողանից պատրաստւած գործեր էին:

— Խողանակի փայտէ մասերն ևս պատրաստւում և ներկւում են մեր ատաղձագործարաններում:

— Հապա, ի՞նչ էք անելու այսքան խողանակները, վաճառելու էք արդեօք, հարցրի ես:

— Ոչ, դրանք ևս պատրաստւած են Ծննդեան տօներին տեղի ունեցող վաճառքի համար, պատասխանեց տիկ. Միլովը:

Մենք վերադարձանք դահլիճը, ուր արդէն բաւական մարդ էր հաւաքւել: Դրանց մեծ մասը զբաղւած էր վաճառքի համար փայտից զանազան իրեր

պատրաստելով: Մի մանուկ հիանալի կերպով տախտակի վրայ նկարում էր զարդեր՝ դուրս կտրելու համար: Մի ուրիշը՝ ներկի մէջ թաթախած մատներով, ներկում էր տախտակից պատրաստւած իրեր: Անցնելով մի կողմը՝ մենք նստեցինք:

— Տեսնո՞ւմ էք ինչպիսի հասարակութիւն ունենք, խօսել սկսեց տիկ. Միլովը. — սրանք բոլորն էլ չքաւոր և չնչին ուժիկով աշխատող բանւորների զաւակներ են: Մենք առաջնորդւում ենք Թովմաս Շիւլի կանոններով — անգամ ենք ընդունում ամենայնպէս, բուն փողոցի մանուկներին, որոնք հայհոյում, ծխում և հարբեցողութեամբ են պարապում: Օրինակ, հէնց այս մանուկը, որը ձեզ ընդունեց և յայտնեց ինձ ձեր գալուստը, պէտք է տեսնէիք թէ ինչպիսի էր նա, երբ առաջին անգամ մեզ մօտ եկաւ — կոպիտ, հարբեցող, զգւելի, անպատկառ խօսքերի տէր մէկն էր. իսկ հիմա զգւելի, անպատկառ խօսքերի տէր մէկն էր. իսկ հիմա իմ ամենալաւ օգնականս է: Մի տարւայ ընթացքում այնպէս վերածնեց, որ այլևս դժւար է նրան ճանաչել: Եւ դրանք բոլորն էլ այդպէս վերածնւում են այստեղ: Ինձ լաւ յայտնի է դրանց ընտանեկան հանգամանքները. գիտեմ ով ինչ կարիք ունի և ինչն է դրանց կարիքի պատճառը. բոլորի հայրերն էլ արբեցողներ են:

Հաճելի տպաւորութիւն է թողնում դեռահասների այս խմբակի ուրախ ու մտերիմ ժամացքը. նրանք իրենց ընտանիքի ճնշող պայմաններից ազատւելով, հաւաքւում են այստեղ, այս յարմարաւոր տեղում և օգտւում են կատարեալ ազատութեամբ: — Այս զբաղատալի վրայ նրանք գրում են իրենց որոշումները, թէ երբ են նշանակւում դասախօսութիւնները կամ կարեւոր նիստերը: Դրանք կատարեալ ինքնավարութիւն ունեն, այսպէս՝ նախագահ են ընտրում նրան, ում որ ցանկանում են, նշանակում են, իրենց ցանկացած պարապմունքները:

— Իսկ ի՞նչպէս էք անցկացնում կիրակի օրերը:

— Տօն օրերին, սովորաբար, տեղի են ունենում

երաժշտութիւն և երգեցողութիւն, իսկ յետոյ պարպում ենք ընթերցանութեամբ: Չկարծէք թէ միշտ այսպէս քիչ են հաւաքւում, ձեզ արդէն ասացի, որ սրա պատճառը ներկայիս գործազուրն է: Մօտ օրերս փողոցում հանդիպեցի մեր անդամներից մէկին. պէտք է տեսնէիք, թէ ինչպիսի բերկրանքով բարեկեց ինձ. անգաղար հարց ու փորձ էր անում այն մասին, թէ ինչ է կատարւում մեզ մօտ և սաստիկ ցաւում էր, որ գիշերներն աշխատելու ստիպւած լինելով՝ անկարող է ժողովարանը յաճախել: Այո, զրանց համար այս ժողովարան մի հարազատ ու թանկագին հիմնարկութիւն է: Շէնքը, ինչպէս տեսնում էք փոքր է և ընդհանրապէս նեղածք է լինում, իսկ երբ բոլորն են հաւաքւում, այն ժամանակ ասեղ ձգելու տեղ չի լինում: Մանաւանդ շատ մարդ է հաւաքւում հրաւերքներին, որ ժամանակ առժամանակ կազմակերպում են իրենց քոյրերի և ծնողների համար. նրանց հիւրասիրում են, զբաղեցնում են երաժշտութեամբ, երգեցողութեամբ և ընթերցանութեամբ:

— Իսկ ռվ է այդ հիւրասիրութիւնների ծախքը քաշում:

— Բոլոր ծախքերը հէնց իրենք հաւասարապէս բաժանում են իրենց մէջ. և հիւրասիրութիւնն էլ, ի հարկէ, ամենահամեստ ձևով է լինում՝ սրճով և սպիտակ հացով:

Տեսնելով, որ մեր ձեռնարկութիւնը յաջողութիւն ունեցաւ և ապագայ է խոստանում, 1905 թ. փետրւարին կազմակերպեցինք ժողովարանի օրհնութեան հանդէսը: Մեր շուրջը հաւաքւեցին մեր բոլոր երիտասարդ անդամները և նրանք, որոնք իրենց համաձայնութեամբ ու նիւթականով օժանդակում էին ժողովարանի գոյութեանը: Փառաւոր և ուրախ էր այդ հանդէսը, թերևս դուք ևս հետաքրքրւէք այդ հանդէսին արտասանած ճառով. այս ասելով նա ինձ տւեց մի փոքրիկ բրօշիւր, հաւանականաբար իրեն իսկ գրած, իսկ ինքը գործով դուրս գնաց: Առանձնապէս

հաւանեցի այդ ճառն ամփոփող տողերը, որ և առաջ ենք բերում այստեղ.

«Մեր կանոնադրութեան հէնց սկզբում ասւած է, որ մեր ժողովարանի հիմքը կազմում է նորայրական Սիրոյ գաղափարը: Ի՞նչ ենք փնտրելու այստեղ և ի՞նչ պէտք է ձեռք բերենք:

Ժողովարանի հիմնադիր անդամներ, գիտէք ինչո՞ւ համար ոտք դրիք այստեղ... ձեզ հրապուրեց ժողովարանի գաղափարը. դուք ցանկանում էք միատեղ ուրախանալ և միասին զբաղւել, օգնել և պաշտպանել միմեանց: Դուք ցանկանում էք մեծանալ այստեղ քաղաքացիական պարտաճանաչութեան ու ազատութեան զգացմունքներով: Ձեզանից ոմանք էլ եկել են այստեղ որեւէ լաւ բան սովորելու, իսկ ոմանք էլ՝ հէնց միայն նրա համար, որ այստեղ յարմար և ուրախ տեղ է. այդպիսիներն էլ չեն սխալւել, որովհետեւ նրանք այդ բոլորը կգտնեն այստեղ և շատ բան կսովորեն իրարից: Մենք ուզում ենք օգնել միմեանց, խրախուսել և սիրտ տալ վհատածներին: Մտերմական և տեղին յարմար ասած խօսքը լուսատու ճրագի նման կարող է լոյս սփռել խաւար հոգու մէջ. բարեկամական և սրտառուչ բարեք թշնամուն բարեկամի կարող է փոխել. կատաղած, վշտերից խստացած սիրտը կակղում է սիրալիր վերաբերմունքի առաջ և բացւում է ցոյց տւած սիրոյ առաջ:

Այս երեկոյեան մենք այստեղ մտերմութեան և եղբայրութեան գեղեցիկ դաշն ենք կնքում. թող, ուրեմն, նա օրէցօր ամրապնդւի, թող ձեր մտերմութիւնն նպաստէ այս ժողովարանի բարգաւաճման և միացնէ ձեզ ամբողջ կեանքում: Մենք պէտք է հաւատանք և օգնենք միմեանց յիշելով, որ մեր նշարանն է թէ. «Շովեդիայի ապագան նրա երիտասարդութեան մէջ»:

Շատ թարմ և նոր տպաւորութիւններ ստացայ այդ երեկոյեան կունգսօմի ժողովարանում. դժաւ-

բանում էի բաժանել այդ շնորհալի մանուկներին, որոնք առանձին սիրով բացատրում և ցոյց էին տալիս ամեն բան և այնպէս ուրախ և ջանասիրութեամբ աշխատում էին: Եւ այս ժողովարանը հիմնել, կեանք է տւել, կարգաւորել ու սարքել ու մի կին, որն իր գաղափարներով անել ու իր բարութեամբ ջերմացրել է նրան:

Հրաժեշտի ժամանակ տիկ. Միլովը տեց ինձ և Կոնստանտինի ժողովարանի կանոնադրութիւնը, որի հետ ուզում եմ ծանօթացնել բոլոր ընթերցողներին, որոնց մէջ գուցէ գտնւեն այնպիսիները, որոնք հասարակական կեանքի բարելաւման համար կարևոր նշանակութիւն ունեցող մանուկների և պատանիների ժողովարաններ հիմնելու գործում հետևեն Թովմաս Շիւլի, տիկ. Սեսիլիա Միլովի և ուրիշ գործիչների օրինակին:

V

Կոնստանտինի (Ստորջով) պատանիների ժողովարանի կանոնադրութիւնը.

1

1. Ժողովարանի նպատակն է՝ տարածել եղբայրական սիրոյ գաղափարը և դաստիարակել իր անդամներին, որպէս քաղաքացիների, լուրջ և զիտակցական ինքնավարութեան մթնոլորտում՝ ապագայ գործունէութեան համար:

2. Ժողովարանի ղեկավարը մշտական է: Նա ժողովարանի և նրա անդամների առաջադիմութեան համար պատասխանատու է այն անձի առաջ, որի միջոցներով հիմնած է ժողովարանը և պահպանում է իր գոյութիւնը. այդ պատճառով ղեկավարներն ունեն Կոնստանտինի իրաւունք: Կողմնակի անձանց համար բոլոր տօնախմբութիւններն անդամները կազմակերպում են

ղեկավարների թոյլտուութեամբ. բոլոր գնելիք և նւիրաբերած զրքերի ու թերթերի համար պէտք է ղեկավարների հաւանութիւնն ստանալ:

3. Անդամներն իրենց միջից ընտրում են ժողովարանի նախագահ և վարչութիւն. նախագահը կառավարում է բոլոր ժողովները: Նա իրաւունք ունի հեռացնել այն անդամներին, որոնք իրենց անվայել են պահում վարչութեան մէջ:

Նա կազմում է մասնաժողովներ և արձակում նրանց: Հարկ եղած ժամանակ, նա ներկայանում է որպէս ժողովարանի ներկայացուցիչ. նրա բացակայութեան ժամանակ նախագահի պարտականութիւնները կատարում է օգնականը:

4. Քարտուղարը կազմում է նիստերի արձանագրութիւնները, կարգում է ժողովարանի գործերին վերաբերեալ զեկուցագրերը և վարում է թղթակցութիւնները: Քարտուղարի բացակայութեան դէպքում՝ գործերը կառավարում է օգնականը:

5. Գանձապահը ստանում և պահում է անդամավճարները, իր մօտ ունի անդամների անւանացուցակը. նա է ստանում և արտակարգ մուտքեր, որոնք ստացւում են ծախած իրերից, ընտանեկան երեկոյթներին վճառւած տոմսակներից և այլն: Նա պէտք է ժողովարանի իրերը փչացնող անդամից վերցնի իրի արժէքը. իսկ եթէ իրը փչացել է որեւէ դժբախտ դէպքի պատճառով, այն ժամանակ իրի արժէքը վճարում են բոլոր անդամները հաւասարապէս:

6. Գրադարանապետը կազմում է գրացուցակը, տալիս է զրքեր, թերթեր և հետևում է որ չփչանան:

Նա է վարչութեան առաջարկում նոր գնելիք զրքերի և ստանալիք թերթերի ցուցակը, որ և ներկայացնում է ղեկավարին՝ թոյլտուութիւն ստանալու համար:

7. Վարչութիւնը որոշ ժամանակով նշանակում է ժողովարանի համար երկու աւագ:

8. Աւագները հսկում են ժողովարանի ընդհանուր կարգ ու կանոնին, տեղի ունեցող զեղծումների մասին տեղեկացնում են վարչութեան և հետևում են, որ կանոնադրութիւնը յարգւի և գործադրւի: Նրանք հիւրերի հետ վարւում են քաղաքավարի, սիրով օգնում են անդամներին, հոգում են աթոռներ և նստարաններ, հաւաքում են տոմսակները, հսկում են հիւրընկալութեան վրայ և այլն:

9. Վարչութեան անդամներն ընտրւում են կէս տարով. ժողովարանի վերջին նիստին վարչութիւնն առաջարկում է իրեն փոխարինող նոր վարչութիւն ընտրել, որից յետոյ իսկոյն կայանում է նոր ընտրութիւնը: Հին վարչութիւնը կարող է վերընտրւել:

10. Վարչութիւնից հեռացած անդամի տնդ անյապաղ ընտրւում է նորը, որը հետեւի իրաւասութեան ժամանակամիջոցը լրանալուց յետոյ, նոյնպէս դադարում է վարչութեան անդամ լինելուց:

11. Ժողովարանի անդամ կարող են լինել 14 տարեկան հասակի մանուկները:

12. Անդամավճարն է ամսական 35 եօրէ (18 կոպ.):

2

1. Այն անդամը, որը թղթախաղով է պարապում, ոգելից խմիչքներ է գործարծում, անպարկեշտ խօսքեր արտասանում կամ հայհոյանքներ ու երդումներ է անում թէ ժողովարանի ներսը և թէ դուրսը, այդպիսին ենթարկւում է ընկերական դատաստանի: Պատիւ արգելւում է ժողովարանում ծխելը և թքելը:

2. Վարչութեան մէջ մեղաւորի վարքի մասին զեկուցում անելու ժամանակ, եթէ մեղաւորը բացակայում է ժողովարանից, այդ դէպքում պարտաւոր է շուտափոյթ ներկայանալ: Եթէ առանց յարգելի պատճառի անուշադիր կ'ընդհատէ ընկերների հրաւերը և չի

ներկայանայ, այն ժամանակ նրա բացակայութեամբ նշանակած օրը քննութիւնը կ'կայանայ:

3. Դատավարութիւնը կատարում է վարչութիւնը:

4. Ժողովարանի անդամին մեղադրելու համար առնւազն հարկաւոր են երկու արժանահաւատ վկայ, որոնք կարող կ'լինեն ճշմարտութիւնն ասել: Եթէ մեղադրանքը հիմնաւոր կ'տեսնուի, այդ դէպքում մեղադրեալն որոշ ժամանակով հեռացւում է ժողովարանից:

Երբ նա կրկին մտնում է ժողովարան՝ նրա աւարմունքը մոռացւում է և ներում են նրան:

5. Վարչութեան այն անդամը, որ ժողովարանի վերոյիշեալ պարտադիր կանոններից մէկն ու մէկը զեղծում է, այդպիսին դադարում է վարչութեան անդամ լինելուց և մինչև մի տարի չանցնի՝ չի կարող ուրիշ որևէ պաշտօն ստանձնել:

6. Այն անդամը, որ երկու ամիս շարունակ անդամավճար չի տալիս, այդպիսին համարւում է հեռացած և միայն պարտքը վճարելուց յետոյ կարող է կրկին անդամ գրւել:

7. Երբ անդամը յարգելի պատճառներ ունի անդամավճարը չտալու համար, այն ժամանակ գործը վերջանում է վարչութեան և ղեկավարների համաձայնութեամբ:

8. Անձնական գործերի պատճառով ժողովարանից մի ամսից աւելի բացակայող անդամը՝ այդ մասին յայտնում է վարչութեան և ազատւում է անդամավճարից:

9. Անդամը իրաւունք չունի իր անունը անդամների անուանացանկից հանելու, մինչև որ ֆնացած անդամավճարը չտայ:

10. Բոլոր տօնախմբութիւնների ծախսերն ընկնում են ժողովարանի անդամների և նրա ղեկավարների վրայ:

11. Ժողովարանի գրամարկղը գրւում է անդամ-

ների տրամադրութեան տակ, ժողովարանի օգտին գործադրելու համար:

12. Իւրաքանչիւր ամսի առաջին նիստին կարգացում է կանոնադրութիւնը, որպէսզի նոր անդամները ծանօթանան նրա հետ և կատարելու խոստումը տան, որից յետոյ նրանց տալիս են ժողովարանում կրելու համար անդամութեան նշան:

VI

Ստօքհօլմից մեկնելու ժամանակը մօտենալու պատճառով, հնաւորութիւն չունեցայ այցելել մանուկների ուրիշ ժողովարաններ ևս:

Ստօքհօլմում միքանի այդպիսի ժողովարաններ կան, որոնցից տղաների ամենանշանաւոր ժողովարանը գտնուում է քաղաքի, այսպէս կոչւած, «Սետլեմէնտ» (հիւսիսային) մասում:

Այս ժողովարանը կառուցւած է անգլիական տղաների ժողովարանների օրինակով, որոնք գտնուում են «Սետլեմէնտ» (settlements) կոչւած մասում:

Ժողովարանը բացւել է 1903 թ. յունւարին և գտնուում է վարձած շէնքի մէջ, որը բաղկացած է միքանի ընդարձակ սենեակներից, որոնց մէջ են և ժողովարանի դահլիճը, ընթերցարանը, հիւրանոցը և դասարանը: Ժողովարանն աչքի է ընկնում իր աղատասէր ուղղութեամբ և կատարեալ ինքնավարութեամբ: Անդամների առաջարկութեամբ տեղի են ունենում հետեւեալ պարագմունքները՝ հաշւապահութիւն, շվեդերէն և անգլիերէն դասեր, կազմարարութիւն, փորագրութիւն փայտի վրայ: Ժողովարանն ունի լաւ գրադարան, որտեղ գրքերի հետ կան և ամսագրեր և թերթեր. գրքերը կարելի է տուն տանել: Անդամների կարգադրութեամբ նշանակուում են առանձին երեկոներ՝ դասախօսութիւնների կարգալու և այլ և այլ հարցերի մասին վիճարանութիւններ անելու համար:

Այս ժողովարանը ամեն օր բաց է լինում 7-ից մինչև 10-ը, բացի հինգշաբթի օրերից, երբ տարրական դպրոցին կից գտնուող մարմնամարզական դահլիճում անդամները պարապում են մարմնամարզութեամբ: Տօն օրերին ժողովարանը բաց է լինում ժամը 5-ից:

Ամառւայ ամիսներին ժողովարանի անդամները կազմակերպում են խմբեր՝ մօտակայ և հեռաւոր տեղեր զբօսանքներ կատարելու համար: 1903 և 1904 թականներին մի բազմանդամ խումբ ճանապարհորդում է բնութեան գեղեցկութեամբ և բնակիչների հաւանդ սովորութիւններով յայտնի Դալարնէ շրջանը: Այս էկսկուրսիան կատարւում է ոտքով և մեծ ու անջնջելի բաւականութիւն է պատճառում բոլոր մանուկներին, որոնք մինչ այդ Ստօքհօլմի շրջակայքից երբէք դուրս չէին եկել:

Նորդուլ-Հատանի ժողովարանի անդամ կարող են գրել 15 տարեկան մանուկները:

Բացի այս՝ Ստօքհօլմում տղաների և աղջիկների համար մասնաւոր անհատների և ընկերութիւնների ձեռքով կազմակերպւած ուրիշ ժողովարաններ ևս կան:

Այնտեղ գոյութիւն ունի ժողովրդական դպրոցները (որոնք Շվեդիայում, ինչպէս յայտնի է, ութամեայ են) աւարտող պատանիների և դեռահասների համար զարնութիւններ կազմակերպող ընկերութիւն: Դրանց համար կազմակերպւում են դասախօսութիւններ, դասեր, ընթերցանութիւններ, երաժշտական երեկոներ, դանդաղ խաղեր, ֆիզիկական վարժութիւններ և այլն: Տեղի են ունենում այնպիսի խելացի զարնութիւններ, որոնք կարող են ազնւացնել և մօտեցնել նրանց, զարգացնել նրանց գիտական և գեղարւեստական հարցասիրութիւնը:

Այս ընկերութիւնը գոյութիւն ունի 1902 թւից և ունի միքանի ձիւղեր: Իւրաքանչիւր ձիւղ գործում է բոլորովին անկախ, ունի իրեն սեփական կանոնադրու-

թիւնն և իր խնդիրները, որոնց լուծման ձգտում է նա: Բոլոր ճիւղերը կենդանի և անընդհատ յարաբերութիւն ունեն իրար հետ կենդրոնական բիւրօի միջոցով:

Ճիւղերը գտնւում են Ստոքհօլմի բանւորներով բնակւած հեռաւոր թաղամասերում: Դրանցից մեծ մասը օգտւում է դպրոցական շէնքերից, սեփական շէնք չունենալու պատճառով: Այս հանգամանքն իր կնիքն է դնում ժողովարանի կեանքի վրայ, մօտեցնելով նրան դպրոցական կեանքին, այն զանազանութեամբ միայն, որ ժողովարանի կեանքում զւարճութիւնն ու կենդանութիւնն աւելի մեծ տեղ են բռնում:

Սկզբում այս ժողովարաններում ևս մանուկներին հրաւիրում էին ուղղակի փողոցից. նրանց տրամադրութեան տակ էին դնում դպրոցի սենեակները, նրանց տալիս էին գրքեր ու խաղալիքներ և օժանդակում էին ժողովարան կազմակերպելու գործին. ապա գործը դրւում էր ինքնավարութեան սկզբունքների վրայ: Այս ժողովարաններում նոյնպէս տեղի են ունենում ընթերցանութիւններ, մոզական լապտերներով, ըէֆերատներ և վիճարանութիւններ. կազմակերպւում են խաղեր և պարեր, էկսկուրսիաներ, թանգարանների ու գործարանների այցելութիւններ:

Հասունացող մատաղ սերունդը, որ դպրոցում ուսումն ավարտելուց յետոյ գործի է կանգնում արհեստանոցներում և գործարաններում, աշխատանքերը վերջացնելուց յետոյ այսպիսի ժողովարաններում է գտնում հանգստութիւն, հասակակիցների անհոգ շրջան և հետաքրքիր զւարճութիւններ. այսպիսով նա խուսափում է և մոլութիւններից: Ժողովարանում տիրող կտտարեալ ազատութեան ոգին և այն հանգամանքը, որ ինքն անգամը հնարաւորութիւն ունի գործունեայ մասնակցութիւն ունենալ ժողովարանի կառավարութեան մէջ, աւելի են շարժում նրա դէպի ժողովարանն ունեցած հետաքրքրութիւնը և զարգացնում են մատաղ սերունդի մէջ հասարակական տաղանդներին, որոնք սերնդի ապագայ հասարակական գործունէութեան համար պիտանի անդամներ կարող են լինել:

«Ազգային գրադարան»

NL0226294

53 076

